

УДК 911.3

Кіптенко В.К.

ОБ'ЄКТ-ПРЕДМЕТНА СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ ЯК НАУКОВОГО ТА ОСВІТНЬОГО НАПРЯМУ

Розглянуто постановочні питання формування теоретико-методологічних засад стратегічної географії як наукового та освітнього напрямку.

Ключові слова: стратегічна географія, теоретико-методологічні засади.

Рассмотрены постановочные вопросы формирования теоретических и методологических основ стратегической географии как научного и образовательного направления.

Ключевые слова: стратегическая география, теоретические и методологические основы.

There are considered the staged issues of theoretical and methodological basis of strategic geography formation as academic and educational domain.

Keywords: strategic geography, theoretical and methodological basis.

Актуальність змістовного наповнення навчальних та учбових планів дисциплінами, які б затверджували позиції комплексного географічного знання як основи геопросторових підходів управління на локальному, національному, регіональному та глобальному рівнях активно порушується у працях провідних українських географів науковців та освітян, зокрема дуже чітко й змістовно обґрунтовується у контексті усвідомлення ролі географічного знання в інформаційну епоху М.В.Багровим [1]. Відкриття спеціальності політична географія як напрямку підготовки фахівців на кафедрі країнознавства і міжнародного туризму висуває на порядок денний потребу ґрунтовних наукових досліджень й становлення української школи стратегічної географії як сучасної галузі географічного знання.

Посилення ролі географії як теоретичної та прикладної науки на межі ХІХ-ХХ ст. спричинило зародження напрямку стратегічних географічних досліджень, що забезпечували інтереси військової справи, на теренах Російської імперії. Власне, «військова географія» набуває розвитку у працях Є.Вандама (Єдріхіна), М.І. Драгомірова, Г.А. Леєра, Д.О. Мілютіна, М.В. Медема, М.П. Міхневича, М.М. Обручева, О.А. Свечіна, А.Є. Снесарьова, Є.О. Шиловського. Одночасно формувалася «морська

стратегічна географія». Розвиток стратегічної географії у контексті завдань геостратегії у першій половині ХХ ст. завдячує доробку Д.А.Фішера, Ч.Ремінгтона.

У другій половині ХХ ст. стратегічна географія набуває нових акцентів у працях Х.Дж.Маккіндера, Г.Фарінгтона, З.Бжезинського, К.С.Грея та Дж.Слоана, Дж.Кемпа та Р.Е.Харкави та ін., праці яких сьогодні становлять фундаментальні підвалини геополітики.

У зарубіжних джерелах стратегічна географія розглядається як складова суспільної – гуманітарної – географії (Human Geography), визначається як сучасна основа інформаційного забезпечення геостратегії, зокрема у тісному зв'язку із застосуванням геоінформаційних систем; інтегрується з політичною географією, геополітикою та політологією. Завданнями стратегічних географічних досліджень визначають виявлення, опис та вивчення стратегічних властивостей соціального та географічного середовища; виявлення «геостратегічних точок (об'єктів)» за (Д.А.Фішером), які мають вплив на національну безпеку й реалізацію національних інтересів. Логічно відзначається, що стратегічна географія є комплексною наукою, яка обіймається стратегічними аспектами фізичної, економічної, соціальної, політичної та військової географії [3,4].

Формулювання сучасної теорії географічного країнознавства на підґрунті економіко-географічного (концепція множини структур) та глобалістично-проблемного країнознавства в контексті світосистемного та цивілізаційного підходів [5] посилило наш інтерес до проблем географічних основ управління [2, 3, 4, 10] й потребу забезпечення науково-дослідного пошуку, а також відповідної інтеграції з навчальним процесом, у відповідних напрямках стратегічної географії. У цьому сенсі вбачається за доцільне сформулювати онтологічній й гносеологічній засади стратегічної географії з позицій суспільної географії.

На наш погляд, теоретико-методологічний арсенал суспільної географії забезпечує фундаментальне підґрунтя, щоб визначити в якості об'єкта дослідження стратегічної географії суспільно-географічний комплекс (СГК) [8], а у якості предмету – вплив географічних детермінант на безпеку й реалізацію інтересів функціонування СГК на відповідних таксономічних рівнях (глобальному, регіональному, національному, локальному).

Традиційно у складі стратегічної географії виокремлюють предметні напрями, які формують загальну, військову, морську, медичну, бізнес, регіональну стратегічну географію (стратегічне країнознавство), а також національну, регіональну та глобальну стратегічну географію.

Втілення окремих ідей у авторській розробці курсів «Геоглобалістика», «Геоінформаційний менеджмент» та «Глобальні та регіональні стратегії суспільного розвитку» наголошують на дедалі суттєвішому фокусі на перевагах комплексного географічного дослідження (об'єктивного у сенсі відстороненості від конкретних геополітичних або геостратегічних доктрин) в якості детермінант – середовищ

функціонування СГК: географічного, господарсько-економічного, соціально-культурного, інформаційного, політичного [5]. І, якщо у ХХ ст. сферами впливу детермінант визначалися континентальна, морська, повітряна, реалії сучасності особливо наголошують на актуальності розширення уявлень про геопросторові масштаби реалізації відношень СГК, зокрема у космічному та кіберпросторах [6, 7, 12].

Напевно, що з огляду на сучасний розвиток суспільно-географічного знання звичні для стратегічної географії параметри аналізу місцеположення (з урахуванням глобального масштабу й сусідства) комфортності/корисності (кліматичних умов, конфігурації території, природних ресурсів) та доступності (внутрішньої та міжнародної) [12] мають набути додаткових характеристик (так звані 3D): щільність (density), віддаленість (distance) та розбіжності (division) [11], інтеграція яких у синтетичну аналітичну схему на разі залишається відкритим питанням з методологічної точки зору.

Водночас, варто зазначити, що з посиленням глобалізаційних ефектів сучасного розвитку світосистеми набуває актуальності зіставлення зазначених параметрів з прийнятною, на наш погляд, аналітичною схемою дослідження протяжності структур, інтенсивності взаємодій, швидкості та напрямів впливу [9].

Оформлення теоретико-методологічних засад стратегічної географії з урахуванням вищенаведених міркувань напевно додасть нових імпульсів у зміцненні позицій географічного знання та реалізації його суспільного призначення у сучасних умовах глобальних викликів і, на нашу думку, заслуговує на широке обговорення науковців та освітян.

Використані джерела:

1. Багров Н.В. География в информационном мире.- К. «Либідь», 2006.
2. Бабурин В.Л., Мазуров Ю.Л. Географические основы управления: курс лекций по экономической и политической географии. Учеб.пособие. – м.: Дело, 2000.
3. Гончаров А.В. Стратегическая география. Что это такое? – Минск: беларускае геаграфічнае таваріства, 2008.
4. Гончаров А.В. Стратегическая география. Ее сущность и методы. – минск, 2010.
5. Країнознавство: основи теорії: навч. посіб / Б.П.Яценко, В.К.Бабарицька. – К.: Либідь, 2009.
6. Кіптенко В.К. Глобальні тенденції розвитку супутникової індустрії // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. Вип. 59. – К.: ВПЦ «Київський університет». – 2011, С. 36-39.
7. Кіптенко В.К. Інтернет-балканізація інформаційного суспільства // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. Том.24 (63). №2, часть 2. География. – 2011, С. 60-75
8. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища школа. 1996.
9. Хелл Д. и др. Глобальные трансформации: политика, экономика. Культура / пер. с англ. В.В.Сапова и др. – М.: Праксис, 2004.
10. European Geostrategy - <http://europeangeostrategy.idesoneurope.eu>.
11. Reshaping Economic Geography // World Development Report 2009 - http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2009/Resources/4231006-1225840759068/WDR09_00_FMweb.pdf
12. Severance P., Strategic Geography// Reserve Component National Security Course- http://www.ndu.edu/jrac/docUploaded/Severance_RCNSC_Jan09.pdf